

VISSERS (EN JAGERS) VAN MENSEN

De cantate van vandaag werd door Bach gecomponeerd in 1726, als muzikaal commentaar bij de evangelielezing over de wonderbare visvangst en de roeping van de eerste leerlingen (Lukas 5,1-11). Dit evangeliefragment werd in Bachs tijd gelezen op de vijfde zondag na Pinksteren. Wij plaatsen deze cantate vandaag bij hetzelfde verhaal, maar dan wel in de korte versie van Marcus (Marcus 1, 16-20). Deze versie wordt na het tweede Vaticaans concilie gelezen op de tweede "gewone" zondag door het Marcusjaar, vandaag dus. Zowel bij Marcus als bij Lucas is de kern van het verhaal de uitspraak van Jezus *dat zij vissers van mensen moeten worden*. En die uitspraak is het centrale thema in Bachs cantate BWV 88.

Wie de auteur is van de tekst, is niet zeker. Bach maakte gebruik van een bestaande tekst die, vermoedelijk reeds in 1704, ook werd gebruikt door een verre neef van hem, Johann Ludwig Bach (1672-1724). Deze was dus een telg uit de bijzonder muzikale Bachfamilie en kapelmeester in het stadje Meiningen (Thuringen). De tekst van BWV 88 zou naar verluidt afkomstig zijn uit een hele bundel met cantateteksten, geschreven door diens werkgever, hertog Ernst Ludwig von Saksen-Meiningen. Overigens heeft Johann Sebastian in 1726 een tijdlang geen cantates geschreven. In die periode voerde hij cantates uit die zijn neef in Meiningen geschreven had. En toen Johann Sebastian opnieuw cantates begon te componeren, maakte hij gebruik van de teksten uit de vernoemde bundel.

In deze cantate krijgt het koor een minimale rol: nl. het slotkoraal. En dit koraal wordt in de uitvoering van vandaag gezongen door de solisten samen. De rest van de cantate bestaat uit recitatieven en aria's voor de solisten. Zonder openingskoor valt de bas ('vox Dei') met de deur in huis met een citaat uit de oudtestamentische profeet Jeremia.

BWV 88 is een cantate in twee delen. Het eerste deel (de nummers 1 tot 3) behelst een fragment uit Jeremia, waarbij JHWH tegenover het volk in ballingschap toezegt dat hij veel vissers en jagers zal uitzenden om al de vissen en het wild te vangen (Jeremia 16,16).

Het tweede deel (de nummers 3 tot 7) is gebouwd rond de ietwat vergelijkbare uitspraak van Jezus in het Lucasevangelie na de wonderbare visvangst, dat hij zijn leerlingen tot vissers van mensen zal maken (Lucas 5,10). Met deze kleine nuance weliswaar: Jeremia heeft het woordelijk niet alleen over vissers, maar ook over jagers. Bij Lucas (en ook bij Marcus) spreekt Jezus alleen over vissers van mensen. Maar de twee metaforen beogen hetzelfde.

Bach heeft in zijn loopbaan meerdere cantates geschreven die uit twee delen bestaan. Het was dan in Leipzig de regel dat de preek niet na de cantate, maar wel tussen het eerste en het tweede deel van de cantate werd gegeven. Wij gaan het hier vandaag nog enigszins anders doen: *na het gezongen alleluiavers volgt een korte toelichting en de uitvoering van het eerste deel van de cantate. Daarna lezen we het verhaal bij Marcus over de roeping van enkele vissers, gevolgd door de homilie en de uitvoering van deel 2 van de cantate.* Het eerste en het tweede deel vragen om een eigen toelichting, zonder dewelke we enigszins verloren dreigen te lopen in de cantate.

Let in het eerste deel op de bruuske overgang van het recitatief van de tenor (nr. 2) naar de tenoraria (nr.3). In het recitatief wordt wat getwijfeld aan Gods trouwe hand, en het is alsof de gelovige zich in de aria niet genoeg kan reppen om die twijfel snel weg te vagen. Zonder instrumentale inleiding klinkt onmiddellijk een krachtig '*nein, nein!*'. Het is pas iets verder dat de hobo d'amore kan tussenkomen, en tenslotte ook de strijkers en de tweede hobo.

Het tweede deel wijst op de inzet die van de (geroepen) mens wordt verwacht: de talenten die rente moeten opleveren. Maar ook als het moeilijk wordt, is die taak niet te zwaar. Het duet, het eindrecitatief van de sopraan en het bekende slotkoraal van Georg Neumark willen de gelovige in zijn taak bemoedigen. Voor dat gelovige optimisme staat de wonderbare visvangst zelf symbool.

Emmanuel Van Kerckhoven.

